האודיסאה לפסיכוסופיה

מאת נועם שרון

יהודה תגר היה ממקימי קבוצת הגרעין שלימים ייסד את קיבוץ הרדוף, אך משבר משפחתי הביא לעזיבתו את ישראל, אליה כמעט ולא חזר 36 שנים. בשנות הגלות הוא פיתח ענף מקורי של פסיכותרפיה אנתרופוסופית המבוססת על הפסיכוסופיה של רודולף שטיינר, אותו הוא מלמד ברחבי העולם. עכשיו גם ישראל עולה על המפה

ביצירה "האודיסאה", אשר מיוחסת למשורר היווני הומרוס, מסופר סיפורו של אודיסאוס מלך איתקה, אשר חוזר לביתו אחרי מסע תלאות מפרך ורב הרפתקאות. סיפורו של אודיסאוס, ובמיוחד מוטיב "השיבה המאוחרת" הביתה, הפך להיות נכס צאן ברזל של התרבות האנושית ומקור השראה ליצירות ספרותיות (וקולנועיות) רבות, מכיוון שהוא מתאר ארכיטיפ מובהק של החוויה האנושית.

אני יושב עם יהודה תגר בבית קפה תל אביבי, יום לפני עזיבתו את ישראל. זהו הביקור המקצועי הראשון שלו בשלושים ושש השנים האחרונות, והפעם הראשונה שהוזמן ללמד בישראל, כאורח של בית הספר לאמנות הריפוי "כלים שלובים". שלושה ערבים לפני כן, הקשבתי לראשונה להרצאה מפיו בבית ספר בשוהם. עכשיו אני יושב מולו, ושוב מקשיב. יהודה צמא להקשבה, כמו אדם ששתק יותר מדי זמן בעברית. שלושים ושש שנים של שתיקה בעברית זה פרק זמן ארוך מאוד. יהודה מדבר בצימאון, ואני שותה את דבריו.

ילדות ונעורים

"נולדתי בשנת 1953, בנס ציונה. בן ראשון אחרי שתי בנות, לאימא שעלתה בילדותה מאוקראינה ואבא שהגיע מבולגריה. משפחותיהם שנשארו באירופה נרצחו בשואה. אמי, מרים פרח, היא ממייסדי קיבוץ בית השיטה ובית הערבה (הראשון). אבי היה מהנדס, שומר שדות ופרדסן. הוריי הקימו את מוסד "קדמה" בפאתי נס ציונה – בית יתומים ל"ילדי טהרן", ילדים שניצלו מהשואה באירופה ברגע האחרון והגיעו לארץ דרך איראן. את שנותיי הראשונות ביליתי בחברת אותם ילדים. יותר מאוחר עברנו לגור בנס ציונה עצמה. הבית הישן ברחוב סטרומה הוא עכשיו בית המנוחה של ילדי הצהרון של בית ספר ולדורף "שיבולים" שבעיר.

"כשהייתי בן 11 נפטרה אמי ומשפחתנו עברה לקיבוץ גבעת חיים מאוחד, שם השלמתי את ילדותי ונעוריי. בקבוצת הגיל שלי בקיבוץ התקבצו כמה מהאינדיבידואלים שהפכו מאוחר יותר להיות הגרעינים האנתרופוסופיים הצברים הראשונים בישראל: קיבוץ הרדוף וכפר רפאל. כשהיינו בני 16, צבי דביר גילה את נחמן בר שלום ואת הספר "כיצד קונים דעת העולמות העליונים", שהיה ספר האנתרופוסופיה הראשון שתורגם לעברית. השנה הייתה 1969, בארה"ב התקיים פסטיבל וודסטוק, בפריס הסטודנטים כבשו את הסורבון, באנגליה הביטלס יצרו מהפכה תרבותית, ובגבעת חיים מאוחד האנתרופוסופיה הייתה המרד של כמה מבני הנעורים. נחמן בר שלום הוזמן להרצות בפני חברי הקיבוץ, אך הוא לא התקבל בצורה טובה. המורה להיסטוריה של בית הספר התיכון הצטרפה ערב אחד אל כיתת הלימוד האנתרופוסופי שקיימנו ברובע 'שכבת נעורים', בשיעור שעסק במסע הנפש לאחר המוות. לאחר מכן נאסר עלינו רשמית

ללמוד אנתרופוסופיה. חשבו שאנחנו חברים בכת. המשכנו להיפגש בסתר. מאז, רודולף שטיינר הוא חבר המחתרת הבכיר שלי. בתקופת הצבא, החבורה התפזרה לכמה שנים. זו הייתה רק ההתחלה".

הפצע והעזיבה

"בצבא פגשתי את מי שהפכה להיות אשתי הראשונה. הילד הראשון שלנו הגיע בעודי קצין שריון בסיני. עזבתי את הקו לשירות מודיעין ברמת הגולן והתמקמנו במעלות, שם הקמתי את תנועת הנוער של מעלות ואת גרעין מעלות הראשון. במקביל, באמירים, וביחד עם כמה מחברי גבעת חיים וכברי לשעבר, החל להתארגן הגרעין שרצה להקים יישוב רוחני ולימים הקים את קיבוץ הרדוף. חשוב לציין שבתקופה זאת לא היה שום ביטוי מודע לאנתרופוסופיה בקבוצה. האנתרופוסופיה הייתה בעבורי התנסות פנימית בלבד, שנתמכה במחויבות האנתרופוסופית העמוקה של צבי ושולמית דביר (אחותי), שגם הם באותו הזמן היו באמירים. הקבוצה שלימים הקימה את קיבוץ הרדוף קיבלה השראה מקהילת פינדהורן הסקוטית, שהייתה אז בשיאה הרוחני. נפגשנו פעם בחודש לעבודה נפשית עמוקה שיצרה את הבסיס לקשרי חיים פוטנציאליים. במקביל, התהוותה הקבוצה שלימים הקימה את כפר רפאל בדרום, במודע על בסיס האנתרופוסופיה. גם קבוצה זאת הייתה מבוססת בתחילתה על בוגרי קיבוץ גבעת חיים מאוחד. אני תמיד הייתי בן בית בשתי הקבוצות. בינתיים נולד בני השני, ועברנו לקריית טבעון כדי שאוכל ללמוד באורנים. נרשמתי ללימודי חינוך, פסיכולוגיה, ספרות ופילוסופיה במכללת אורנים, במטרה להיות מורה. הפכתי למנהל מחלקת הנוער של טבעון. קנינו בית, עבדתי קשה, גידלתי משפחה, והקבוצה באמירים המשיכה להיפגש ונתנה לי אופק לעתיד.

"יום אחד הוזמנתי לפגישה מיוחדת באמירים שבה הודיעו לי חגיגית ובאופן סופי שאשתי, שהייתה חברה בקבוצה, וחבר אחר בקבוצה החליטו שהם מקימים יחד משפחה חדשה ושהיא נפרדת ממני. זה נעשה בלי כל תהליך או הכנה מוקדמת. כל הקבוצה התייצבה מאחורי הזוג החדש. אשתי לקחה את הילדים ועזבה לירושלים, להיות עם שותפה החדש. הייתי בשוק מוחלט ובשבר שנשאר איתי לשנים רבות. לא רק בגלל הפרידה, אלא בעיקר מהדרך שבה היא נעשתה, בתוך הדינמיקה הקבוצתית שהתהוותה שם. ביום אחד, הפכתי להיות בעבור ידידיי הקרובים ביותר, שותפיי במשימת החיים שבחרנו ושותפתי לחיים – ללא אדם.

> בגבעת חיים מאוחד, המורה להיסטוריה של בית הספר התיכון הצטרפה ערב אחד אל כיתת הלימוד האנתרופוסופי שקיימנו ברובע 'שכבת נעורים', בשיעור שעסק במסע הנפש לאחר המוות. לאחר מכן נאסר עלינו רשמית ללמוד אנתרופוסופיה

"משימת חיי המקורית בישראל, שרק התחלתי לגלות אותה, נהרסה בעבורי לחלוטין. מסע הריפוי מן השוק הזה הפך להיות משימת חיי החדשה. ידעתי אז אינטואיטיבית שרק אם אשכיל ליצור מתוך הריסות חיי משהו חדש וטוב – אצליח לשרוד כאדם, כגבר וכאבא. מכרתי את הבית בטבעון, התפטרתי מעבודתי כראש מחלקת הנוער שם, והתמקמתי גם אני בירושלים, כדי להיות קרוב לילדיי. אף המשכתי להיות חלק מהגרעין, למשך שנה נוספת. הרעיון והאידאל שנשאנו ביחד היה בעבורי חזק יותר מן המשבר האישי. אבל בהדרגה ראיתי איך נוצרת שם הפסיכוזה הקבוצתית של מנהיגות היררכית ומנטליות של עדר שהולכת בכיוון ההפוך מן החירות האינדיווידואלית ומן הפילוסופיה של החירות. ראיתי כיצד אנשים מסוימים משתלטים על המחשבות של אחרים, הופכים להיות 'האני' הגבוה של אחרים, מנטרלים את השיפוט האישי ואת המחשבה המקורית העצמאית, יוצרים תלות נפשית חד-צדדית. הייתי שבור מדי בשלב הזה מכדי לייצג גישה אחרת לעיצוב קבוצה ומכדי לייצג את האנתרופוסופיה, שהייתה עוד צעירה בתוכי, בתוך קבוצה של ניו-אייג' קיצוני שהפכה להיות יותר ויותר תחת הנהגתו של איש אחד. היה ברור לכולם שנוכחותי בקבוצה הזאת איננה רצויה. הבנתי שאני

לא יכול לקחת אחריות קרמטית על השתתפותי בקבוצת האנשים הזאת. גם הכאב האישי שלי היה גבוה מדי. ערב חורפי ירושלמי קר אחד ב-1980 הודעתי להם רשמית שהחלטתי לעזוב את הקבוצה בגלל ההשתלטות הרוחנית של אדם אחד שאין בכוחי לעצור. אמרתי שלום ועזבתי עם הסבר קצר

> יום אחד הוזמנתי לפגישה מיוחדת באמירים שבה הודיעו לי חגיגית ובאופן סופי שאשתי, שהייתה חברה בקבוצה, וחבר אחר בקבוצה החליטו שהם מקימים יחד משפחה חדשה ושהיא נפרדת ממני. זה נעשה בלי כל תהליך או הכנה מוקדמת. כל הקבוצה התייצבה מאחורי הזוג החדש

של כל הסיבות העמוקות שתוארו 35 שנים מאוחר יותר בבהירות רבה בספרו של אבישי גרשוני 'על חשיבה, חופש וכאב' ובמאמר של גלעד אלון בגיליון 'אדם עולם' של דצמבר 2015. כמובן שאף אחד לא יכול היה לשמוע את זה אז. אם האמת כבר ניתנת לך מבחוץ – אין צורך פנימי לשמוע אמת אחרת.

"הבנתי שאין לי שום תמונה לעתיד בארץ. כאילו העץ שעליו גדלתי עד אז – נגדע מתחת רגלי. לא נותר לי שום דבר לבנות עליו כאן. הרגשתי כמי שעבר תאונת דרכים קטלנית ושרד עם אוסף של עצמות שבורות. מישהי סיפרה לי על אמרסון קולג'. ידעתי שאת עתידי אני צריך לבנות על בסיס האני העצמאי, והבנתו של שטיינר את האני האנושי נגעה בליבת נשמתי. החלטתי לנסוע לאמרסון קולג' באנגליה ללמוד אנתרופוסופיה עם שאריות חסכונותי. הייתי הסטודנט הישראלי הראשון באמרסון".

שלושים ושש שנים אחרי שזה קרה, יהודה יכול להסתכל על המאורעות הללו בצורה מפוכחת וסולחת, ואף להבין את החשיבות שהייתה להם בחייו. "בדיעבד, כל מה שיצרתי בחיי מאז נולד מתוך הקונטרסט בן האור והחושך של ההתנסות הזאת. אינני יודע לאיזה אדם הייתי הופך, איך הייתי תורם לחברה אם כל זה לא היה קורה. מה שפיתחתי בחיי הוא הפרי של ההתמודדות עם הטרגדיה האישית שעברתי. היא הולידה אותי למישור אחר של עצמי, אל פוטנציאל של ידיעה עצמית וריפוי עצמי שאחרת אולי לא הייתי מגשים בחיים האלה. בחרתי להפוך את חבלי המוות האלה לחבלי לידה. חוויתי את זה בעיקרו כאילו קיבלתי אפשרות נדירה של מוות וחיים חדשים – באותם החיים. ומשהו חדש אכן נוצר.

"על כך יש בי תודה עמוקה לגורלי, לצד תחושת האובדן שלעולם לא תעלם לחלוטין. סלחתי לכולם הרבה פעמים, אבל הכאב לא נעלם. הבהירה היא בין הכאב האישי כמקור של העמקה אישית ויצירה – או כמקור של מרירות, וכמובן שאני בוחר באפשרות הראשונה.

גם על ימי הגרעין הראשוני, זה שממנו נולד קיבוץ הרדוף, מסתכל יהודה במבט חומל. "היינו צעירים ונלהבים ומחויבים עמוקות לאידאלים של שינוי אישי וחברתי שמעולם לא התרחש בינינו. בשנות השבעים והשמונים לא היו לנו מודל ודוגמה קודמת ליצירת קהילה שמשלבת עצמיות אישית, שאיפה רוחנית וקהילה חברתית. ניסינו, ונכשלנו, והצלחנו. נפלנו וקמנו ויצרנו משהו רלבנטי ובעל עתיד. אלה שלא מנסים ליצור דבר חדש – לא נכשלים. אלה שמנסים – משלמים מחיר. ככה זה תמיד היה.

"אני מכבד את מה שהאנתרופוסופים הראשונים והעכשוויים עשו ומנסים לעשות. במובן זה, כולנו עדיין בקבוצה אחת בדרכינו השונות והמשלימות זו את זו. אני מקבל את גורלי-גורלנו כפי שהוא. עשינו מה שיכולנו, היכן שהיינו, עם מה שהיה לנו. זה היה פורה. יש לזה מחיר. אני מקבל את היצירה ביחד עם מחירה האנושי. לידה חדשה תמיד כרוכה בסבל שמשמעותו האמתית היא הדבר החדש שנולד."

בואו נעשה מזה דרמה

אמרסון קולג', המרכז האנגלי ללימודי אנתרופוסופיה שבו למדו כמה ממובילי האנתרופוסופיה בעולם, היה אז בשיאו התרבותי והרוחני. "תחת ההנהגה הנאורה של ג'ון דייבי, פרנסיס אדמונד ואדם ביטלסטון, אמרסון קולג' של שנות השמונים היה המרכז המוביל של המימד החי של התנועה האנתרופוסופית. סטודנטים

באו ללמוד שם משלושים ארצות. הרגשתי מיד ש"הגעתי הביתה". תכננתי ללמוד שם חינוך ולדורף, ולחזור לישראל להקים את בית ספר ולדורף הראשון בישראל. אך במהלך שהותי שם, בשנת היסוד, הבנתי שקודם כל עלי לרפא ולפתח את עצמי.

"אמרתי לעצמי: "מה שירפא אותי, יהפוך למקצוע שלי לחיים האלה". מה שריפא אותי היה דרמה כתהליך של טרנספורמציה של הנפש, כדרך רוחנית. בדרמה גיליתי את הנבט לעתיד של האנושות – אמפתיה מוחלטת. בדרמה, אני צריך להציג אדם אחר, כלומר להיות הוא, בצורה מלאה. כדי להיות מסוגל לעשות זאת, עלי גם להכיר את עצמי בצורה כל-כך אינטימית, עד שאוכל לעשות שימוש בגופי, בקולי, בנפשי, וברוחי שלי – כדי לבטא בזמן ובחלל, דרך ישותי האישית – ישות אנושית אחרת. להיות את האחר. אם כל אחד יכול להיות כל אחד אחר , זה אומר שלכל אחד יש את הפוטנציאל להבין את האחר בצורה אינטימית מאד. הדרמה בשילוב של חתירה רוחנית פתחה לי את הדלת לאמפתיה כדרך רוחנית. לא הייתה בזמן ההוא שום גישה אנתרופוסופית מיוחדת לדרמה, רק לעיצוב דיבור. באמרסון קולג' היה לנו החופש לגלות את הדרמה החדשה. הייתה שם אווירה של חיפוש כנה ופתוח. משהו מן הרוח החלוצית של זמנו של שטיינר בא לביטוי חדש באמרסון קולג' של שנות השמונים.

"ב-1981 התחלתי בלימודי עיצוב דיבור אנתרופוסופי בבית הספר האנתרופוסופי לעיצוב דיבור (The London School of SpeechFormation) בבית רודולף שטיינר בלונדון (Rudolf Steiner House). גרתי ועבדתי במרכז החברה האנתרופוסופית הבריטית בלונדון כמנהל הבית כדי לממן את לימודיי. מהר מאוד נעשיתי מעורה במה שקורה באנתרופוסופיה הבריטית, ונחשפתי לצד המאובן והתקוע של האנתרופוסופיה שם. לימים גיליתי שתופעה זו היא טיפוסית למה שקרה בחברה האנתרופוסופית בעולם מאז משבר המנהיגות של 1935.

"לימודי עיצוב הדיבור בלונדון היו חוויה לגמרי הפוכה לרוח החירות של אמרסון קולג'. כאילו חזרנו מן העתיד אל מצרים הקדומה. סבלתי עמוקות שם. היה שם משהו אמיתי ועמוק ועתידי שהיה קבור עמוק באדמה מתחת להריסות של אמצע המאה ה-20 ומתחת לאבק של תרבות חינוכית, אנושית ואומנותית של המאה ה-19. שרדתי שם, בקושי רב,

> בהדרגה ראיתי איך נוצרת שם הפסיכוזה הקבוצתית של מנהיגות היררכית ומנטליות של עדר שהולכת בכיוון ההפוך מן החירות האינדיווידואלית ומן הפילוסופיה של החירות. ראיתי כיצד אנשים מסוימים משתלטים על המחשבות של אחרים

שלוש שנים. אבל בלונדון גיליתי שני אימפולסים אנתרופוסופיים שניתנו על ידי שטיינר בראשית המאה העשרים לאנשים שלא היו עדיין מוכנים להבין, לקבל ולעבוד אתם: פסיכוסופיה, זרע של פסיכולוגיה ופסיכותרפיה אנתרופוסופית עתידית (ההרצאות ניתנו בנובמבר 1910), וזרע של דרמה אנתרופוסופית עתידית (ספטמבר 1924, שהיה גם החודש האחרון שבו הרצה שטיינר). שטיינר נתן התחלה של גישה אנתרופוסופית לדרמה בסוף ימיו, אבל כמו שקרה בנוגע לפסיכוסופיה – זמנה עוד לא הגיע. עיצוב הדיבור האנתרופוסופי היה קיים כבר כמה שנים כמתודה התפתחותית אומנותית שנוצרה בעיקר על ידי מריה שטיינר. למדתי את זה במשך כמה שנים. אישית, כמשורר, כדרמתיסט, כאמן וכאדם – מעולם לא יכולתי לראות בעיצוב הדיבור האנתרופוסופי המסורתי ביטוי של אמנות. בחווייתי, אין בכוחה של מתודה זו, בצורה שהורישה מריה שטיינר, לגלות את מהות ויופי השפה, השירה והדרמה. בחווייתי האישית של שנות השמונים, היא נוטה להסתירם ולעוות אותם. לגבי מה שאנשים יצירתיים עשו עם זה בשנים האחרונות – אין לי שום ביקורת.

"במהלך לימודיי גיליתי שקיימת סדרת הרצאות על הדרמה העתידית שנתן שטיינר בסוף חייו. ענף שלם – 19 הרצאות שניתנו בין ה-5 ל-24 לספטמבר 1924. ספטמבר 24' היה החודש האחרון שבו נתן שטיינר הרצאות. למרות זאת, הרצאות אלו נגנזו

על ידי מריה שטיינר, שפיתחה את עיצוב הדיבור האנתרופוסופי. מאוחר יותר, מכטהילד הרקנס, מקימת "סטודיו הרקנס" בסידני, אוסטרליה, אמנית

> באמרסון קולג' היה לנו החופש לגלות את הדרמה החדשה. הייתה שם אווירה של חיפוש כנה ופתוח. משהו מן הרוח החלוצית של זמנו של שטיינר בא לביטוי חדש באמרסון קולג' של שנות השמונים

במה אמיתית שעבדה 30 שנה בגתאנום, ואתה למדתי שלוש שנים, ספרה לנו שלמריה שטיינר הייתה הפרעת דיבור כרונית, ושכולם מאז מחקים אותה. אבל ברור שהיום, לימוד מבוגרים המבוסס על חיקוי גורם לרגרסיה, לא להתפתחות של הנפש האישית האינדיווידואלית. זה בעצם מה שנאמר בהרצאות על הדרמה העתידית בספטמבר 1924: היא תבוא לביטוי מתוך החוויה האישית הישירה של שפה, נפש, שירה וצליל, ולא מחיקוי של דוגמה חיצונית. אך מריה שטיינר וממשיכיה לא יכלו להבין את מרכזיות היצירתיות האישית בתהליך העיצוב הדרמתי ברוח האנתרופוסופיה העתידית בחזונו המקורי של שטיינר. הוא חזה שהתנאים המתאימים לדרמה שבחזונו יחולו רק בעתיד, כשאנשים יסמכו על האוטוריטה הרוחנית והאמנותית שלהם עצמם. בבית הספר לעיצוב הדיבור בלונדון דרשו מאיתנו שלא לקרוא את ההרצאות הללו. זה נשמע לי מוזר, כמו הכנסייה הקתולית שלפני הרפורמציה, שהתעקשה שהמאמינים ישמעו את דבר אלוהים בלטינית ושלא יקראו את התנ"ך בעצמם. כמובן שמאוד רציתי לקרוא אותן, אבל לא היה ניתן להשיגן. פרסמתי מודעה בעיתון של החברה האנתרופוסופית, כתבתי שאני סטודנט לדרמה ומחפש אחר ההרצאות הללו. מישהו שלח לי אותן מספרייתו הפרטית.

"ההרצאות האלה פוצצו לי את המוח. הן הפכו לתנ"ך הפרטי שלי. במשך חודשים חדרתי אל התמונות שמאחורי המילים. כל האינטואיציות שלי לגבי דרמה, כל ההבנה שלי לגבי מה שעובד ולא עובד בדרמה 'האנתרופוסופית' שניסו ללמד אותנו בלונדון – הכל היה שם. היה שם חזון לעתיד. הבנתי למה הדרמה האנתרופוסופית ועיצוב הדיבור האנתרופוסופי כל כך תקועים. כתבתי מאמר על מה שלא עובד בדרמה האנתרופוסופית המסורתית, ומהי הדרך המקורית שהציע שטיינר לדרמה בהרצאותיו האחרונות. הראיתי להם שהם עושים הפוך ממה ששטיינר אמר. המורה שלי לא יכלה לקבל את העובדה הזאת, והגיבה בזעם".

בשלב הזה עוטה יהודה על פניו מבט דרמטי, ומעלה בפניי את הסצנה הבאה. הצופים מתבקשים לככבות טלפונים:

- "וזה, מורתי, מה ששטיינר אמר על הדרמה בהרצאותיו האחרונות. מה שאתם עושים כאן, בבית הספר לעיצוב הדיבור – הפוך מזה לחלוטין. אני מצטער. בואי נעשה עם זה משהו".
- [פני המורה מאדימים] "מריה שטיינר לא הייתה טיפשה! היא הייתה נשואה לאיש! מי אתה חושב שאתה?"
- "אני לא יודע מי אני, בואי נקרא את זה ביחד".
- "אתה חושב, שאלפי אנשים טועים, ואתה צודק?"
- "אני רק יודע מה שטיינר אמר, ומה שקורה כאן בשם הדרמה האנתרופוסופית. הבנתי למה הציבור באנגליה מעולם לא התחבר לזה, למה זה לא עובד. אני אומר לך שהגרסה הזאת לדרמה האנתרופוסופית איננה מבוססת על רודולף שטיינר, אלא על מריה שטיינר... קרתה כאן אי-הבנה..."
- [בצעקה] "היא הייתה נשואה לו!"
- "עכשיו השנה 1984, האם לא נוכל להסתכל בזה שוב?"
- "לא! אתה האדם השחצן ביותר שפגשתי בחיי!"
- [עוזב, אך רגע לפני מסתובב ואומר] "מייסי, שמת אותי עכשיו במועדון יוקרתי שעד כה לא חשבתי על עצמי כראוי לו – של אלה שסבלו עבור האמת שלהם. אני הולך לדורנאך לגתאנום, להציג להם את מה שגילית".
- "הם יצחקו עליך!"

- "נראה. אם יצחקו עלי – אעזוב את החברה האנתרופוסופית".

"עזבתי את בית הספר לעיצוב הדיבור בלונדון ואת עיצוב הדיבור בכלל. אני פרדסן בן של פרדסן מנס ציונה. עץ שאינו מניב פירות לא ממשיכים לגדל. על השורשים העמוקים, אם הם חיים, אפשר להרכיב ענף חדש נושא פירות. אני ידעתי אז ואני יודע היום שהשורשים האמיתיים של התנועה האנתרופוסופית עמוקים וחיים למרות הסטגנציה של המסורות האנתרופוסופיות בנות המאה שעברה, ושהם מוכנים מאד לצמיחה חדשה".

***

"נסעתי לדורנאך לכנס הצעירים של הגתאנום ב-1984. הצגתי את הנושא בפני פרידריך הייבל, ראש מחלקת האסטרונומיה בוועדה העליונה של החברה האנתרופוסופית הבין לאומית, שהיה נוכח באותן הרצאות גנוזות של 1924 כאיש צעיר. כמובן שהוא לא זכר את תוכנן. נתתי לו שבוע לקרוא את התוכן של ההרצאות ואת המאמר שלי. בפגישתנו הבאה אחרי שבוע הוא אמר לי: "אני הייתי כאן הרבה שנים וראיתי פה הרבה אי הבנות ב-60 השנים האחרונות. אבל אם מה שאתה אומר כאן הוא נכון, אז יש פה את המקרה הגרוע ביותר ששמעתי של פספוס מוחלט של המתודולוגיה של רודולף שטיינר! ולפי מה שאני רואה למעלה – [מצביע על אולם ההופעות המרכזי בגתאנום] – יכול מאוד להיות שאתה צודק, כי ברור שמשהו לא עובד שם. אבל אנחנו מדברים על אמנות, לא פילוסופיה – תעשה עם זה משהו ותבוא להראות לנו כאן מה שעשית עם זה!" קיבלתי ממנו את ברכת הדרך ונסעתי לאוסטרליה לעבוד.

לידת הפסיכופונטיקה

"באוסטרליה נהייתי תלמיד של מכטהילד הרקנס (Mechthild Harkness), שהייתה אז בשנות חייה האחרונות. אמה של מכטהילד הייתה מראשונות האוריתמיסטיות ותלמידה ישירה של רודולף שטיינר, ואת שמה (שפירושו "אשה חזקה") קיבלה מכטהילד משטיינר עצמו. היא מיד אמרה לי: "עיצוב הדיבור האנתרופוסופי כפי שמלמדים אותו בדורנאך ובאנגליה הוא, למעשה, הפרעת דיבור, לא עיצוב דיבור. אני אתקן אותך". היא קיבלה אותי ונתנה לי להתחיל לעבוד. ככה התחילה התקופה האוסטרלית בחיי. בהמשך נהייתי לאזרח אוסטרלי.

> אישית, כמשורר, כדרמתיסט, כאמן וכאדם – מעולם לא יכולתי לראות בעיצוב הדיבור האנתרופוסופי המסורתי ביטוי של אמנות. בחווייתי, אין בכוחה של מתודה זו, בצורה שהורישה מריה שטיינר, לגלות את מהות ויופי השפה, השירה והדרמה

"במקביל ללימודים הייתה לי סדנה לדרמה חדשה. פיתחתי את התאטרון שמבוסס על ההרצאות האחרונות של שטיינר, ועבדתי עם קבוצה של שחקנים. אחרי שלוש שנים, ב-1987, נסעתי לדורנאך להציג את עבודתי למחלקת הבמה של הגתאנום, כפי שהבטחתי לפרידריך הייבל, שנפטר בינתיים. הייתי האורח הרשמי של האגן ביזנט, חבר הוועדה המרכזית וראש המחלקה לאמנות הבמה בחברה האנתרופוסופית. עשיתי להם סדנה עם התהליך הבסיסי של המתודה החדשה שפיתחתי בשלב ההוא, שמשלבת את הפסיכוסופיה, את ההנחיות המקוריות למחקר דרמתי אנתרופוסופי, ואת הגישה הבלשנית של שטיינר: קראתי לה פילופונטיקה, שילוב של תחושה, תנועה, צלילי שפה ודימוי, בתהליך של בניית התפקיד הדרמתי. התגובה בגתאנום הייתה מאוד טובה, וקיבלתי הזמנה להישאר עם מילגה בדורנאך ולפתח את העבודה שלי. אבל לא האמנתי ביכולתי ללמוד גרמנית היטב באמצע שנות השלושים שלי, והרגשתי קשור פנימית לעבודה בשפה האנגלית. דחיתי את ההצעה. עד היום אני לא יודע אם עשיתי את הדבר הנכון. חזרתי לאוסטרליה ונרשמתי לתואר ראשון בדרמה וחינוך באוניברסיטת אדלייד של דרום אוסטרליה".

השנים באוסטרליה היו עבורו זמן של הבשלה ומתן פירות ראשונים. לצד הדרמה, החל להתפתח כיוון חדש, של ההשלכה המעשית של הפסיכוסופיה. "לקראת עזיבתי את אנגליה, קיבלתי

במתנה את העותק האחרון של סדרת הרצאות בשם "פסיכוסופיה". מדובר בסדרת הרצאות ששטיינר נתן בשנת 1910, כמענה לפסיכואנליזה של פרויד. מדובר בבסיס היחיד ששטיינר נתן אי פעם לפיתוח העתידי של תראפיה נפשית מתוך האנתרופוסופיה. הן מקבילות ל"ידע האדם", קורס המורים הראשון בשטוטגרט ב-1919 כבסיס לחינוך אנתרופוסופי, או הקורס בחקלאות ביודינמית שניתן בקוברוויץ ב-1924 כבסיס של חקלאות ביודינמית. ההבדל היחיד הוא שעם הפסיכוסופיה לא נעשה שום

> התגובה בגתאנום הייתה מאוד טובה, וקיבלתי הזמנה להישאר עם מילגה בדורנאך ולפתח את העבודה שלי. אבל לא האמנתי ביכולתי ללמוד גרמנית היטב באמצע שנות השלושים שלי, והרגשתי קשור פנימית לעבודה בשפה האנגלית. דחיתי את ההצעה

דבר מעשי. שטיינר לא התבקש לתת סמינרים נוספים על הנושא. הוא חזה בסוף הסמינר, שנקרא "פסיכוסופיה", שרק בגלגול הבא של האנשים בקהל יבשילו התנאים לפסיכוסופיה מעשית (סוף ההרצאה הרביעית). כן, זה היה עתידני אז, אבל זה ממש לא עתידני היום. בעשורים האחרונים אני, ועוד כמה אנשים בעולם, התחלנו לעבוד עם ההרצאות הללו בדרך מעשית, והתוצאות מדברות בעבור עצמן".

הדרמה והפסיכוסופיה החלו להשתלב בעבודתו של יהודה ויצרו תאטרון מרפא. "אנשים התחילו לבוא אלי וביקשו שאעבוד איתם באופן תרפויטי. זה השפיע לטובה בעיקר על אנשים שסבלו התעללות מינית בילדותם. היו לזה תוצאות ברורות ומידיות ששנים של תרפיה דיבורית לא השיגו. הייתי סטודנט לדרמה חינוכית ומצאתי את עצמי מטפל באנשים כפסיכותרפיסט. הפרופסור שלי באוניברסיטת אדלייד, פול רובנס, שהיה גם הוא אנתרופוסוף ומרפא, אמר לי בשלב מסוים: מה שאתה עושה זה פסיכותרפיה. אולי כדאי שתחזור לאוניברסיטה ותעשה תואר שני בייעוץ אישי ופסיכותרפיה? זה היה רגע גורלי בבחירת הכיוון המקצועי שלי לעתיד. הייתי בן 37. חזרתי ללימודים, ועשיתי תעודת בוגר בייעוץ אישי באוניברסיטה של דרום אוסטרליה, שהייתה כל מה שאפשר היה לעשות בפסיכותרפיה אקדמית באוסטרליה של אז מבלי להיות פסיכולוג. הבנתי שיש למתודה שהתחילה לגדול בין דרמה לתרפיה נפשית השפעה עצומה על פיתוח תודעה אישית וריפוי עצמי של אנשים. על בסיס מה ששטיינר לימד בעשור השני של המאה ה-20 ידעתי שאין לי זכות להתערב בחיי הנפש של אנשים בלי ההכנה המיוחדת שהוא נתן למטרה זו (הרצאות על הפסיכואנליזה מ-1917) וללא האתיקה המיוחדת שהוא הציע למטרה זאת לעתיד. שטיינר הזהיר מעבודה תרפויטית שעלולה לעוות גורלות של אנשים. על בסיס ההנחיות האלה בניתי קוד אתי בעל שבעה עיקרים לפסיכותרפיה אנתרופוסופית מיכאלית. אני מאמין שהקוד האתי הגן עליי ועל מטופליי ותלמידיי מעיוות הגורל של אחרים. על בסיס האתיקה הזאת יצרתי תהליך תרפויטי אנתרופוסופי חדש, שבמרכזו המשאלה האישית: אני אדבר ואשרת אותך באמפתיה מתודית שיחתית עד למקום שבו תוכל להביע משאלה שבאה מעומק ישותך, ואז אני אשרת את המשאלה שלך בגיוס האינטליגנציה העמוקה של גופך, נפשך ורוחך".

הפסיכוסופיה מהי?

"התרומה המהותית של הפסיכוסופיה לפסיכולוגיה ולפסיכותרפיה היא מתן כלים לפיתוח יכולת התפיסה החושית הישירה והעצמאית של דינמיות הנפש. שטיינר התווה דרך עתידית ליכולת של האני להתבונן בנפשו שלו באובייקטיביות. הפסיכופונטיקה (פסיכוסופיה מעשית), הופכת את הפוטנציאל הזה לממשות דרך עיצוב ארבע דרכי התבוננות עצמית ישירה בנפש:

1) **תחושה:** 'חוש' החיים מתרחב אל תוך תפיסת האפקט של הנפש על הגוף הפנימי. כל אמוציה, זיכרון, רגש, יצר, ראקציה – ניתנות לתפיסה ישירה דרך חוש החיים המתעורר, ההופך בפסיכוסופיה ל'חוש הנפש'.
2) **מחווה:** כל תחושה פנימית יכולה לבוא לביטוי ספונטני ומודע דרך מחווה גופני בחלל. זה

מאפשר תקשורת מיידית בין מערכת העצבים המרכזית ומערכת העצבים האוטונומית. התוצאה היא קשר ישיר בין האני למכלול הזיכרון ותהליכי החיים של הגוף האתרי;

3) **דימוי חדש**: כתוצאה מ'החצנת' הדרמה הפנימית על החלל התלת מימדי, פרספקטיבה חדשה מאפשרת דימויים מדויקים לתפיסה האימגינטיבית שנוכחת כפוטנציאל חי על סף התודעה של כל אדם היום. זהו סוף הצורך במומחה חיצוני, אינטרפרטציות, ספקולציות ואנליזה. אנשים היום יכולים לראות את עצמם עם עזרה מינימלית.

4) **היגויי השפה**: הזיכרון, תהליכי החיים הבסיסיים והבסיס להכרה – כולם חיים זה בתוך זה בגוף החיים. גוף החיים בנוי מן ההד הפנימי של היגויי השפה, עיצורים, תנועות, ושילוביהם. 'עץ החיים' הקבליסטי מתאר זאת בבירור. במובן זה, שטיינר הינו קבליסט מעשי. פסיכופונטיקה יצרה קשר ישיר, ספונטני ואישי בין היגויי השפה האנושית האוניברסלית – וחוויות הנפש כשהן באות לביטוי ספונטני במחווה גופני. לכל חוויה אנושית ניתן למצוא את שילוב ההיגויים המדויק שמבטא אותה ישירות. זהו כלי של תודעה עצמית, ריפוי עצמי וטרנספורמציה שמאפשרת לאנשים להיות המורים, המרפאים והמנהיגים של עצמם. זוהי ההשלכה הפסיכולוגית של הפילוסופיה של החירות.

"בכל אדם קיים הפוטנציאל להתבונן באובייקטיביות בנפש הסובייקטיבית שלו עצמו. הפסיכוסופיה המעשית משחררת את האדם מיצירת תלות פנימית במורה חיצוני וביכולת התפיסה הרוחנית של אחרים. זוהי הפסיכולוגיה של החירות: עשה זאת בעצמך. במובן זה פסיכוסופיה מעשית הופכת לפסיכולוגיה סוציאלית: היא משנה לחלוטין את צורת היחסים בין מטפל למטופל ובין מורה לתלמיד. שליטה חיצונית של אדם באדם הופכת להיות לגמרי לא רלבנטית בפסיכופונטיקה.

"הנפש מתוארת בפסיכוסופיה מעשית כ"מערכת עיכול" של התנסויות אישיות, שכולן נשארות בזיכרון, השמור בגוף האתרי של האדם. זוהי מערכת עיכול לא מושלמת, שהאדם צריך לבנות בעצמו. הפסיכוסופיה המעשית נותנת לו כלים לכך.

"התוצאה של הפסיכופונטיקה, והתרומה העיקרית שלה, היא היכולת לפתח אמפתיה בצורה מתודית. אמפתיה היא הראייה, השמיעה

> הפסיכוסופיה היא סדרת הרצאות ששטיינר נתן בשנת 1910, כמענה לפסיכואנליזה של פרויד. מדובר בבסיס היחיד ששטיינר נתן אי פעם לפיתוח העתידי של תראפיה נפשית מתוך האנתרופוסופיה. הן מקבילות ל"ידע האדם" כבסיס לחינוך אנתרופוסופי

והידיעה מבפנים של חוויתו הפנימית של האחר. יכולות תפיסה אימגינטיביות, אינספירטיביות ואינטואיטיביות, אותן מפתחת הפסיכוסופיה המעשית, נחוצות לתפיסה אמפתית אמיתית. יכולת זו ואפילו מילה זו, אמפתיה, לא היוו סטנדרט נורמלי עד לאמצע המאה העשרים. אמפתיה היא מילה חדשה (נוצרה ב-1909 ובאה לביטוי פומבי רק משנת 1951), לתופעה חדשה. כולנו עדיין תינוקות בנושא יכולתנו האמפתית העכשווית. אבל זהו העתיד של האנושות, אם לאנושות יש עתיד. תאור התקופה התרבותית השישית, זו שנמצאת 'בהריון מתקדם' בימינו – היא תרבות של אמפתיה שלמה כפרינציפ המרכזי של הציוויליזציה.

על בסיס הפסיכוסופיה, הגישה האנתרופוסופית לדרמה (ללא עיצוב דיבור) והגישה הפסיכו-בלשנית של שטיינר, פיתח יהודה את ה"פסיכופונטיקה", או "פסיכוסופיה מעשית" – יישום של הפסיכוסופיה כפרקטיקה טיפולית, התפתחותית, חינוכית וכמתודה של יעוץ ארגוני. על בסיס זה נוסד המכון הבינלאומי לפסיכופונטיקה, האקדמיה המרכז אירופאית לפסיכוסופיה והקולג' הבריטי לאמפתיה מתודית.

כיום מלמד יהודה את הפסיכופונטיקה בסלובקיה, הונגריה, צ'כיה, סקוטלנד, אנגליה, אוסטרליה ודרום אפריקה (שם גדל גם בנו הצעיר, שנולד בנישואים מאוחרים שלו), עם התחלות

בגרמניה והולנד. ניתן לשים לב לקשר החזק שלו לארצות מרכז אירופה. אני שואל אותו מדוע זה כך, והוא עונה ששם קיבלו את הפסיכופונטיקה בזרועות פתוחות.

> יש בי תודה עמוקה לגורלי, לצד תחושת האובדן שלעולם לא תעלם לחלוטין. סלחתי לכולם הרבה פעמים, אבל הכאב לא נעלם. הברירה היא בין הכאב האישי כמקור של העמקה אישית ויצירה – או כמקור של מרירות, וכמובן שאני בוחר באפשרות הראשונה

"אחרי מלחמת העולם הראשונה אמר שטיינר כי המשימה של מרכז אירופה אינה יכולה להינשא עוד על ידי גרמניה, והוא רמז שהמשימה הזאת היא עכשיו פוטנציאלית בידיהם של הסלאבים המערביים. זה היה לפני היטלר והרייך השלישי. הסלאבים, לפי שטיינר, הם גם הנושאים העתידיים המרכזיים של תקופת התרבות השישית, זאת שתגיע לשיאה בעוד 1,500 שנים, אך ניצניה כבר כאן. זאת תרבות של אמפתיה מוחלטת. התפקיד המקורי המרכזי של התנועה האנתרופוסופית היה להכין את האנושות עכשיו לתרבות האמפתית של העתיד".

השיבה הביתה

ניסיונות קודמים שלו לקדם את הפסיכוסופיה בישראל, במהלך שנות השמונים והתשעים, נתקלו בחומה של התנגדות וחוסר עניין מצד חברי הרדוף. קשרים רלוונטיים אחרים בישראל לא היו לו. הוא ויתר על האפשרות להביא את הפסיכוסופיה והפסיכופונטיקה לישראל עד שהתנאים יוכשרו. באוגוסט האחרון, בעת ביקור משפחתי בישראל, נוצר קשר עם נורית רוזנגרטן ואייל וסר, שמובילים את בית הספר לפסיכותרפיה אנתרופוסופית "כלים שלובים". שיתוף פעולה פורה נוצר ביניהם ויהודה הוזמן לראשונה ללמד בישראל. בחודש אפריל האחרון הוא הרצה כאן לראשונה, ובתום סדרת הרצאות מוצלחת הוחלט שיתחיל ללמד את הפסיכוסופיה והפסיכופונטיקה בישראל, בשיתוף פעולה עם "כלים שלובים". בכנס "אדם עולם" הקרוב יישא יהודה את ההרצאה המרכזית היחידה בכנס, ובגיליונות הבאים של "אדם עולם" הוא יכתוב טור קבוע על הפסיכוסופיה המעשית.

***

סיפורו של יהודה, ובמיוחד סיפור עזיבתו את הארץ (שהובא כאן בקוויו העיקריים בלבד), יכול להסביר לנו כמה דברים נוספים על האופן שבו נוסד קיבוץ הרדוף, וניתן לקרוא אותו כהשלמה לגיליון הרדוף שפורסם לאחרונה. ניתן לכאוב את סיפורו, ניתן לשאול מה היה קורה אילו היה נשאר בארץ, אך ניתן גם להודות לגורל שהוציא אותו לאודיסאה הפרטית שהולידה את הפסיכופונטיקה, פרי רענן של האנתרופוסופיה, שצפוי להזין ולהיטיב עם העולם, ומעכשיו גם עם ישראל.